

УДК 35(477)(08)

О. Г. КУЧАБСЬКИЙ

МАКРОРЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

Проаналізовано проблему макрорегіоналізації України з точки зору теорії систем. Досліджено еволюцію наукових підходів до здійснення макрорегіоналізації України. Запропоновано варіанти відображення макрорегіонального рівня в системі адміністративно-територіального устрою.

In the article the problem of macroregionalization of Ukraine is analysed from the point of view the theory of the systems. The evolution of the scientific going is probed near realization of macroregionalization of Ukraine. The variants of reflection of macroregional level are offered in the system of administrative-territorial device.

В умовах суспільно-економічних трансформацій особливого значення набуває проблема ефективності системи державного управління. Увага дослідників зосереджується на проблемах ефективності територіального управління та раціональності системи адміністративно-територіального устрою. Зокрема, серед проблем адміністративно-територіального характеру в Україні чільне місце належить макрорегіональному рівню.

Вітчизняні фахівці визнають існування в Україні окремого макрорегіонального рівня, який не має адміністративного оформлення і представлений групами тіснопов'язаних між собою в соціально-економічному відношенні областей. Цей окремий рівень називають суспільно-географічними регіонами, соціально-економічними або економічними районами. Однак дискусійним залишається питання доцільності формування на їх основі окремих адміністративно-територіальних утворень.

Мета статті є дослідити еволюцію наукових підходів до макрорегіоналізації України, узагальнити існуючі варіанти макрорегіоналізації та проаналізувати доцільність створення на цьому рівні повноцінних адміністративно-територіальних одиниць.

Прихильники створення на макрорегіональному рівні повноцінних адміністративно-територіальних одиниць обґрунтовують свою точку зору економічною доцільністю. В. Кравченко відзначає, що тенденція формування в Україні нових регіональних економічних угруповань може призвести в майбутньому до створення такої нової адміністративно-територіальної одиниці, як регіон [17, с. 106]. М. Паламарчук та О. Паламарчук чітко відзначають, що адміністративно-територіальний устрій має ґрунтуватися на соціально-економічному районуванні [24, с. 11]. Схожої думки притримується Н. Нижник, яка вважає, що “в основу розробки нового територіального поділу має бути покладено оновлене економічне районування [20, с. 431]”. В. Онищенко відзначає, що “передумовами виділення регіональної ланки є традиційно сформовані соціально-економічні структури з відповідною територіальною спільністю людей [23, с. 137]”. Активним прихильником

цієї ідеї є А. Доценко, який стверджує, що “державна має спиратися не на численні дрібні області, а на потужні регіони, спроможні в умовах децентралізації господарського управління і влади ефективно функціонувати як самодостатні території [9, с. 22]”. На необхідності покладання економічних районів в основу нової мережі великих адміністративно-територіальних утворень для координації їх розвитку наголошує також А. Григорович [4, с. 46–47].

Критики формування додаткового макрорегіонального управлінського рівня в адміністративно-територіальному устрою України вбачають у цьому можливість посилення центробіжних тенденцій і сприятливі умови для зародження політичного сепаратизму. Ще в жовтні 1991 р. група наукових консультантів Секретаріату Верховної Ради України застерігали, що укрупнення нинішніх областей може запроваджуватися лише в руслі надання їм більш широких самоврядних прав, а не як певне національне самовизначення у вигляді територіальних автономій, оскільки це прямий шлях до розвалу єдиної держави [10, с. 21].

Іншим аргументом недоцільності адміністративного оформлення соціально-економічних районів України є очікуване зниження ефективності управління. Наприклад О. Шаблій переконаний, що “створювати надто великі одиниці територіально-адміністративного поділу, які об’єднували б кілька сучасних областей, невігдно [29, с. 82]”. Харківські науковці також застерігають, що замість бажаного вирівнювання соціально-економічного рівня територій України, створення великих регіонів приведе до ще більшої їх диференціації [31, с. 65]. Твердження щодо недоцільності виділення макрорегіонального рівня в адміністративно-територіальному устрою України містять також дослідження В. Кравченка [16, с. 104–112], Г. Швидька, В. Романова [33, с. 44] та ін.

Існують також пропозиції компромісного вирішення проблеми – створення на макрорівні квазіадміністративних структур (наприклад, соціально-економічних районів з законодавчо закріпленими управлінськими завданнями). Ще в 1997 р. прихильники макрорегіоналізації визнали недоцільним на той час створення в соціально-економічних районах органів державної влади [30, с. 19]. У 1998 р. львівські вчені запропонували вирішення проблеми територіального управління в межах формально існуючого, але директивно не оформленого економічно-господарського районування шляхом застосування методу “координації діяльності”. У кожному регіоні пропонувалося створити представництва уряду, наділивши їх відповідними правами. Таким координуючим органом могли б стати ради голів обласних державних адміністрацій споріднених областей, робочим органом яких могли б бути науково-виробничі комісії з числа спеціалістів відповідних секторів економіки [28, с. 23]. Зі схожою пропозицією виступив у 2001 р. В. Нудельман, на думку якого “поступовість формування адміністративно-територіальних одиниць вищого рівня може бути здійснена шляхом створення спочатку координуючих органів з представників обласних рад і державних адміністрацій, а також відповідних центральних інституцій (у повоєнні роки функціонували представництва Держплану України в трьох тодішніх економічних районах) [21, с. 130]”. Ідею про те, що нові макрорегіони не включатимуться безпосередньо в адміністративно-територіальний поділ, послідовно відстоював М. Долішній [7; 8, с. 478]. На думку фахівців Львівського

Інституту регіональних досліджень НАНУ “в економічних районах доцільно створювати агентства територіального розвитку, які розроблятимуть регіональні програми та проекти, залучатимуть позабюджетні кошти для їх реалізації, координуватимуть дії органів влади для вирішення спільних проблем тощо [12, с. 175]”.

Дискусійним залишається також питання кількості та меж існуючих в Україні макрорегіонів. Різні дослідники, керуючись відмінною методикою та критеріями, виділяють в Україні різну кількість макрорегіонів. Напередодні відновлення державної незалежності України в 1991 р. у межах її території виділяли два рівні економічного районування: загальносоюзний і внутрішньореспубліканський. Загальносоюзне економічне районування України ґрунтувалося на результатах досліджень Л. Корецького, І. Кугукала та І. Величка і включало три потужні райони — Донецько-Придніпровський (8 областей), Південно Західний (13 областей), Південний (4 області) [15, с. 383].

Ще на початку 1980-х рр. утвердився поділ України на дев'ять внутрішньореспубліканських економічних районів (підрайонів): Донецький (Донецька і Ворошиловградська області), Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька і Кіровоградська), Північно-Східний (Харківська, Полтавська і Сумська), Київський (Київська, Чернігівська і Черкаська), Волинський (Волинська, Житомирська і Рівненська), Подільський (Вінницька, Хмельницька і Тернопільська), Карпатський (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська і Чернівецька), Причорноморський (Одеська, Миколаївська і Херсонська), Кримський (Кримська область) [3].

Після відновлення незалежності проблемам регіоналізації в Україні почали приділяти значно більшу увагу. Акцентуючи увагу на різних принципах та підходах, суспільно-географічну регіоналізацію незалежної України здійснили зокрема Ф. Заставний (1990), В. Поповкін (1993), М. Пістун, О. Шаблій (1994), М. Долішній (1997) та ін.

Ф. Заставний ще в 1990 р. запропонував поділ України на економічні райони за традиційним ієрархічним принципом, тобто виділивши окремо три великі (загальносоюзні) та дев'ять “внутрішньореспубліканських” економічних районів. Зокрема, Донецького (Луганська і Донецька області), Придніпровського (Дніпропетровська і Запорізька), Північно-Східного (Полтавська, Сумська і Харківська), Центрально-Поліського (Житомирська, Київська і Чернігівська), Причорноморського (Кримська, Миколаївська, Одеська і Херсонська), Карпатського (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська і Чернівецька), Подільського (Вінницька, Тернопільська і Хмельницька), Центрально-Українського (Кіровоградська і Черкаська) і Західно-Волинського (Волинська і Рівненська). В основу регіоналізації було покладено низку принципів, серед яких домінували принципи соціально-економічної однорідності та співмірності. Крім цього Ф. Заставний висловив думку про перспективність урахування історико-географічних особливостей при економічному районуванні. Така поземельна регіоналізація України включала п'ять великих адміністративно-територіальних утворень-земель: Лівобережжя, Правобережжя, Запоріжжя, Причорномор'я, Західна Україна [10].

В. Поповкін у 1993 р., керуючись природними, економічними, соціально-демографічними та історико-етнічними умовами і факторами, обґрунтував поділ України на п'ять макрорайонів і десять мезорайонів. Учений виділив зокрема такі

мезорайони: Донбас (Донецька і Луганська області), Запорізький (Дніпропетровська, Запорізька), Київське Полісся (Житомирська, Київська, Чернігівська), Слобідська Україна (Полтавська, Сумська і Харківська), Поділля (Вінницька, Тернопільська і Хмельницька), Волинське Полісся (Волинська, Рівненська), Українські Карпати (Івано-Франківська, Закарпатська, Львівська, Чернівецька), Північне Причорномор'я (Миколаївська, Одеська, Херсонська), Крим та Середнє Подніпров'я (Кіровоградська і Черкаська) [26].

Натомість запропонована М. Пістуном регіоналізація полягала у поділі України на дев'ять регіонів: Донецький (Донецька і Луганська області), Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська), Київський (Київська, Чернігівська, Черкаська), Північно-Східний (Полтавська, Сумська і Харківська), Подільський (Вінницька, Тернопільська і Хмельницька), Волинський (Волинська, Житомирська, Рівненська), Карпатський (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька), Чорноморський (Одеська, Миколаївська, Херсонська), Кримський регіони [25].

Принципово інший підхід застосував у 1994 р. О. Шаблій, який уперше провів не економічну, а саме суспільно-географічну регіоналізацію України, обґрунтувавши зміст і взаємопов'язаність цих двох видів регіоналізації. Учений доводить пріоритетність принципу суспільно-географічного тяжіння при здійсненні регіоналізації. В Україні ядрами формування суспільно-географічних регіонів в Україні є найбільші міста (з населенням понад мільйон осіб): Київ, Харків, Донецьк, Одеса, Дніпропетровськ. До цього переліку включався також Львів, денне населення якого теж сягає мільйона. Унаслідок цього в Україні було виділено такі суспільно-географічні регіони: Центральний (ядро – Київ); Західний (Львів); Північно-Східний (Харків); Східний (Донецьк); Центральньо-Східний (Дніпропетровськ); Південний (Одеса). Згодом запропоновану О. Шаблієм концепцію регіоналізації України розвинув колектив вітчизняних науковців: М. Долішній, М. Паламарчук, О. Паламарчук, Л. Шевчук [30].

За аналогічним принципом В. Баштанник запропонував виділяти в Україні п'ять макрорегіонів: Західний (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області); Північний (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська області та м. Київ); Південний (Автономна Республіка Крим, Миколаївська, Одеська та Херсонська області); Центральний (Вінницька, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська області); Східний регіон (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області) тощо [2, с. 11]. Натомість В. Дейч виділяє в Україні сім центрів районоформування, які, на його думку, представляють відмінні типи соціально-культурних територіальних утворень: Київ, Харків, Львів, Дніпропетровськ, Донецьк, Одесу і Сімферополь [5, с. 20].

Враховуючи відсутність єдиної точки зору на проблему макрорегіоналізації України серед географів та економістів, досі не змогли сформулювати загальноприйняттого варіанту адміністративно-територіального розмежування на макрорегіональному рівні також фахівці в галузі державного управління. За роки державної незалежності України було опубліковано низку пропозицій і проектів поділу території держави на значно потужніші, ніж існуючі області, адміністративні утворення. В основу підходу до укрупнення областей вчені пропонують покладати різні фактори (історичні, економічні, демографічні, національні, культурологічні

тощо) і тому поки що немає єдиного підходу до визначення кількості та меж цих регіонів (укрупнених областей): одні пропонують 6 регіонів, інші – 8, 10 чи 11 регіонів тощо [32, с. 406].

М. Паламарчук та О. Паламарчук запропонували, щоб чисельність населення таких макрорегіональних адміністративно-територіальних одиниць становила від 6 до 12 млн чол. [24, с. 11–12]. За кількісними параметрами такі одиниці є близькими до статистичних територіальних одиниць Європейського Союзу NUTS-1, які налічують зазвичай від трьох до семи мільйонів жителів. Таким чином для України було б доцільно статистичні одиниці NUTS-1 сформувати на основі популярного в Україні шестичленного макрорайонування [18].

Одна з перших концепцій реформи адміністративно-територіального устрою незалежної України, опублікована в 1992 р., містила пропозицію формування в межах держави 11–12 регіонів-країв (не враховуючи Республіки Крим) [27, с. 6–7]. У 1995 р. В. Каспрук запропонував об'єднати області у вісім країв: Галицький, Подільський, Волинський, Поліський, Наддніпрянський, Сіверський, Східний та Південний [13]. Концепція І. Коліушка передбачала ліквідацію областей і утворення замість них 9–12 країв (наприклад, Волинь, Галичина, Закарпаття, Буковина, Слобожанщина, Донбас, Причорномор'я, Крим, Центральна Україна) [11, с. 21]. Утворення на території України 12 країв запропонував також А. Доценко [9, с. 34]. Прихильно до ідеї трансформації найвищого щабля адміністративно-територіального устрою України висловився також В. Литвин, стверджуючи, що “від поділу на області ми перейдемо до утворення центрів, приміром, Галичина, Полісся, Поділля, Слобожанщина [19, с. 20]”.

Послідовним прихильником ідеї шестичленної макрорегіоналізації України був М. Долішній [30; 7; 8]. Науковець стверджував, що найбільш прийнятним для України є створення шести соціально-економічних районів (макрорегіонів) в Україні: Східного, Центрального, Центрально-Східного, Західного, Північно-Східного, Південного з центрами, відповідно в містах Донецьк, Дніпропетровськ, Київ, Харків, Львів, Одеса [8, с. 478]. Попри це, М. Долішній визнавав, що в різних сферах суспільної життєдіяльності викристалізовується шести-, або ж семичленний поділ території України [8, с. 501–502].

Грунтуючись на результатах досліджень інституту “Діпромiсто”, В. Нудельман у 2001 р. запропонував сформувати на вищому рівні адміністративно-територіального устрою України замість 27 існуючих 10 нових адміністративно-територіальних утворень-країв: Центрального (існуючі Київська, Житомирська, Черкаська, Чернігівська області); Східного (Харківська, Полтавська, Сумська області); Придніпровського (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); Донецького (Донецька і Луганська області); Причорноморського (Одеська, Миколаївська, Херсонська області); Західного (Львівська, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Чернівецька області); Подільського (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області); Автономну Республіку Крим; міста державного значення Київ та Севастополь [21, с. 127–128].

У 2002 р. Т. Ковальчук та С. Тулуб запропонували реструктурувати територію України на втричі меншу кількість адміністративно-територіальних одиниць вищого

шабля, а саме такі краї: Автономна Республіка Крим; Карпатський край – Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області; Поліський край – Волинська, Рівненська, Житомирська області; Подільський край – Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області; Київський край – Київська, Чернігівська, Черкаська області; Слобожанський край – Харківська, Сумська, Полтавська області; Придніпровський край – Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області; Причорноморський край – Одеська, Херсонська, Миколаївська області; Донецький край – Донецька, Луганська області [14, с. 11].

Окремі нюанси низки проектів макрорегіоналізації України викликали пошавлену публічну дискусію. До одного з найбільш спірних питань слід віднести виділення Подільського макрорегіону на основі Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей. Низка науковців наголошує на доцільності формування ще одного центру макрорегіонального рівня на базі міста Вінниці [21, с. 128; 22, с. 128; 1, с. 285–286]. Однак критики цього проекту звертають увагу на слабку зінтегрованість областей, які б мали увійти до макрорегіону з центром у Вінниці. Наприклад О. Демків відзначив, що “виділення окремого територіального утворення в центрі з Вінницькою областю видається штучним”, а єдину мету такого утворення пояснив намаганнями певних сил послабити роль Львова як регіонального центру [6]. Існують також деякі розбіжності в підходах до територіального розмежування інших макрорегіонів.

Незважаючи на певні відмінності в підходах до макрорегіоналізації та виділення різними авторами різної кількості макрорегіонів, можна все ж зауважити низку тотожностей. Так в Україні є два макрорегіони, які виділяють усі без винятку дослідники в тих самих межах (різниця може бути лише в пропонуваніх назвах). Зокрема, йдеться про Східний (Донецький, Донбас), Північно-Східний (Слобідська Україна) макрорегіони.

Є також макрорегіони, щодо виділення яких погоджуються більшість науковців. Це насамперед Центрально-Східний (Придніпровський) макрорегіон (з центром у Дніпропетровську), до якого, як правило, включають Дніпропетровську, Запорізьку і Кіровоградську області. Лише Ф. Заставний і В. Поповкін не включають у його межі Кіровоградську область. Крім цього існує консенсус щодо Південного макрорегіону (з центром в Одесі), який охоплює Миколаївську, Одеську, Херсонську області та Автономну Республіку Крим. Низка авторів (В. Поповкін, М. Пістун) виключають з території регіону Крим, трактуючи його як окремий регіон. Спільна думка панує щодо регіонів, сформованих навколо Києва та Львова, однак існують розбіжності щодо виділення конкретних меж цих макрорегіонів.

Зазначені розбіжності є підтвердженням ефекту історичності українських макрорегіонів, які знаходяться на різних стадіях розвитку. У південно-східній, більш індустріальній частині України макрорегіони є фактично сформованими, а їх мережа тривалий час залишається стабільною.

Натомість у центрально-західній частині держави темпи індустріалізації були повільніші, і крім столиці та історичного регіонального центру у Львові нових потужних ядер регіоноформування в радянський час не сформувалося. Однак віддаленість і слабкість Львова як західного ядра регіоноформування певною мірою гальмувало процес чіткого утворення східної межі його територіального впливу. Тривалий час

між Центром (Київ) та Заходом (Львів) існує буферна зона, де є ймовірність зародження нових ядер регіоноформування. З цією обставиною пов'язано виділення окремими авторами таких макрорегіонів як Подільський та Волинський.

Отже, макрорегіоналізація України є явищем об'єктивним. Потреба створення на цьому рівні повноцінних адміністративно-територіальних одиниць обґрунтовується зазвичай економічною доцільністю. Критики формування додаткового макрорегіонального управлінського рівня в адміністративно-територіальній структурі України посилюються на очікуване посилення відцентрових тенденцій, імовірність зародження на базі нових потужних адміністративних утворень політичного сепаратизму або ж зниження ефективності управління. Компромісним варіантом вирішення проблеми макрорегіонального рівня України вважається формування спеціальних квазіадміністративних структур: соціально-економічних районів із законодавчо закріпленими управлінськими завданнями.

Дискусійним залишається питання кількості та меж існуючих в Україні макрорегіонів. Різні дослідники, керуючись відмінною методикою та критеріями, виділяють в Україні від 3 до 12 макрорегіонів. Найбільшої популярності набула шестичленна макрорегіоналізація, що ґрунтується на об'єктивній інтеграції території навколо найбільших українських міст: Києва, Харкова, Дніпропетровська, Одеси, Донецька та Львова. Неузгодженості щодо макрорегіоналізації України обумовлені історичними обставинами. Зокрема, у південно-східній частині України макрорегіони є фактично сформованими, а їх мережа тривалий час залишається стабільною. Натомість у центрально-західній частині держави крім Києва та Львова не сформувалося нових адекватних потужних ядер регіоноформування.

Література:

1. Адміністративно-територіальний устрій України. Проблемні питання та можливі варіанти їх вирішення / за заг. ред. В. Г. Яцуби. – К. : Вид-во Поліграфічного центру Українського ДАГП Мінекоресурсів України, 2003. – 321 с.
2. Баштанник В. Державна регіональна політика в контексті європейської інтеграції: політичний аспект : матер. наук.-практ. конф., м. Київ, 30 трав. 2000 р. – Вип. 2. – Ч. I (“Державна регіональна політика та місцеве самоврядування”) / В. Баштанник / за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К., 2000. – С. 9–15.
3. География Украинской ССР. – К., 1982. – С. 194–292.
4. Григорович А. В. Реформування адміністративно-територіального устрою України та його кадрове забезпечення / А. В. Григорович // Вісн. Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Хмельницький, 2003. – Спецвипуск 2. – С. 46–48.
5. Дейч В. Б. Региональная целостность Украинского государства на современном этапе развития / В. Б. Дейч // Менеджер : вісн. Дон ДУУ. – 2005. – № 4. – С. 17–23.
6. Демків О. В. Україні буде вісім областей? / О. В. Демків // Високий Замок. – 2002. – № 107. – 15 трав.
7. Долішній М. Нові підходи до територіального управління / М. Долішній // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 38. – 26 лют.
8. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ-ХХІ ст. : нові пріоритети /

М. І. Долішній. – К. : Наук. думка, 2006. – 511 с.

9. Доценко А. І. Адміністративно-територіальний устрій та розселення в Україні / А. І. Доценко. – К., 2003. – 63 с.

10. Заставний Ф. Д. Географія України : у 2-х кн. / Ф. Д. Заставний. – Львів : Світ, 1994. – 472 с.

11. Заяць І. Область: становлення сучасної регіональної політики в Україні / І. Заяць // Право України. – 1997. – № 6. – С. 20–24, 35.

12. Караванський О. В. Регіональна політика України на сучасному етапі : матер. конф. / О. В. Караванський // Регіональна економіка. – 2005. – № 4. – С. 173–180.

13. Каспрук В. Край : крок до нового територіального устрою / В. Каспрук // Час-Тіме. – К., 1995. – 11 березня.

14. Ковальчук Т. Від областей до краю. Реформа територіального устрою як необхідний крок демократичного розвитку / Т. Ковальчук, С. Тулуб // Уряд. кур'єр. – 2002. – № 181. – С. 11–12.

15. Корецький Л. М. Економічне районування // Географічна енциклопедія України : в 3-х т. / Л. М. Корецький ; [редкол. : О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін.]. – К. : УРЕ, 1989. Т. 1. – С. 382–384.

16. Кравченко В. Регіональна політика держави : пріоритети і цілі / В. Кравченко // Місцеве самоврядування в Україні ; за ред. І. Бутко. – К. : Фонд сприяння становленню і розвитку місцевого та регіонального самоврядування України, 1994. – С. 104–112.

17. Кравченко В. Тенденції розвитку територіального устрою України / В. Кравченко // Проблеми реформування державної влади: конституційні та управлінські аспекти : тези доп. та наук. повідомлень наук.-практ. конф., м. Київ, 10-11 берез. 1995 р. : [відп. за вип. Ю. Шемшученко, В. Авер'янов, В. Кампо]. – К., 1995. – С. 105–107.

18. Кучабський О. Г. Перспективи впровадження статистичної системи NUTS в Україні в контексті адміністративно-територіальної реформи / О. Г. Кучабський // Державне управління: теорія та практика. – 2006. – № 2. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2006-2/txts/REGIONALNE/06kogkar.pdf>

19. Литвин В. М. Від додавання міністерств сума змінюється / В. М. Литвин // Україна молода. – 1998. – 16 грудня.

20. Нижник Н. Державне управління в регіонах України / Н. Нижник // Вісн. УАДУ. – 2001. – № 2. – Ч. 1. – С. 425–434.

21. Нудельман В. Вдосконалення адміністративно-територіального устрою України / В. Нудельман // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 126–130.

22. Нудельман В. Вдосконалення адміністративно-територіального устрою України / В. Нудельман // Адміністративна реформа в Україні : шлях до Європейської інтеграції : зб. наук. пр. – К., 2003. – С. 128–130.

23. Онищенко В. Передумови розвитку форм територіального устрою в Україні / В. Онищенко // Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 131–137.

24. Паламарчук М. Територіальний устрій України. Принципи, досвід розробки конкретних схем соціально-економічного районування / М. Паламарчук, О. Паламарчук // Вісн. НАН України. – 1996. – № 11–12. – С. 10–16.

25. Пістун М. Д. Основи теорії суспільної географії : навч. посіб. / М. Д. Пістун. – К., 1996.

26. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / В. А. Поповкін. – К. :

Наук. думка, 1993. – 219 с.

27. Проект Концепції реформи територіального устрою України (нова редакція) : підготовлена робочою групою Державної думи України. – К., 1992. – 7 с.

28. Регіональна економіка : навч. посіб. / І. Михасюк, М. Янків, З. Залога, С. Сажинець. – Львів : Українські технології, 1998. – 240 с.

29. Соціально-економічна географія України / за ред. О. І. Шаблія. – Львів : Світ, 1994. – 606 с.

30. Соціально-економічне районування України / М. І. Долішній, М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук, Л. Т. Шевчук. – Львів, 1997. – 50 с.

31. Територіальне управління : проблеми, рішення, перспективи / за заг. ред. В. В. Корженка. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2004. – 214 с.

32. Трансформація моделі економіки України: ідеологія, протиріччя, перспективи / за ред. В. М. Гейця. – К. : Логос, 1999. – С. 396–425.

33. *Швидько Г. К.* Державне управління та місцеве самоврядування в Україні : Історичний нарис / Г. К. Швидько, В. Є. Романов. – К. : Вид-во УАДУ, 1997. – Ч. 1. – 140 с.

Надійшла до редколегії 20.03.2009 р.